

Esterházy Péter (1950–2016)

*Az elhunyt íróra egy irodalmi-pedagógiai-
apai-szabadságtani elmélkedésének részleté-
vel emlékezünk, ez az írás 23 évvel ezelőtt az
ÚPSZ szerkesztőségének felkérésére készült, és
itt jelent meg először.¹*

MIBEN LAKIK A MAGYAR TÜNDÉR?

[...]

Lassan jutunk el szegény Mórahoz. Móra nem nagy író, ahogy nagy, mondjuk, Babits, Móricz vagy Krúdy. Nagynak nevezem (most) azt, aki megváltoztatja a nyelvet, azaz az életünket, azaz létünket alapkérdéseivel ütköztet (a „nagy” kellemtelen is ezért rendszerint). Nem nagy, de jó írónak pedig azt, aki a legmagasabb színvonalon használja a nyelvünket, aki a fölvetett problémákat mindig nyelvileg oldja meg, a nyelvben, a nyelven belül.

Az elmúlt negyven évben jól ismertük még a fontos írókat is, aki lehetett kis, nagy, jó, rossz, s a rosszat is elfogadtuk, erkölcsi szempontok, kényszerek miatt. Ez most megszűnt, a fontos, rossz író immár csak rossz. Illetve nem író. Ha egy író az erkölcs, a közösség vagy bármi más kényszer miatt megfélemledik a nyelvről, ezt megteheti, csak épp megszűnik író lenni. Amiben természetesen semmi tragikus sincs – csak akkor, ha magát továbbra is írónak tartja vagy mi, a közösség, őt (elismerve

zárójelben, hogy az író igen sokféleképpen lehet definiálni, és az ember hajlamos a meghatározásokat a saját arcmására hajlítani, pofozni).

Nem szeretem az irodalomban a „modern” megjelölést. Modernen én az időszert értem, nem az idők szerintit, a divatosat, hanem azt, ami él. Azaz ami hiteles. Aki manapság úgy ír – hirtelen nem tudok ilyet mondani –, mint, mondjuk, Móricz Zsigmond, annak nem az a baja, hogy nem „modern”, nem „mai”, hanem hogy az így hazug. Hiteltelen. – Többek közt ezért kell óvatosabban beszélni éppen például az úgynevezett móríci hagyományokról. Ezt manapság megint hallani, hogy így meg úgy a móríci hagyományok; érdemes körültekintően fogalmazni, hogy ne legyen ebből is újra valami ideológiai bunkó.

A *Kincskereső kisködmön* hiteles könyv, azaz modern. Mióta tudom, hogy erről fogok írni, esténre ebből olvasok a két kisebbik gyereknek. Nagyon beválik. Mint minden jó könyv, egy teljes világról beszél. Teljes, idegen, ismerős és érdekes világ. A századforduló épsége – nosztalgia nélkül. Szegénység, becsület, szeretet, méltóság, apa. Körtemuzika, tökből cinegefogó – ismeretlen rejtélyes szavak vezetnek ismeretlen, rejtélyes terepre.

Ahogy felolvasok a gyerekeimnek, emlékezem is. Mint minden jó könyv, ez is az emlékezetünket szólítja meg, a közös emlékezetet és az egyénit. A kucsma, a csizma, a kunyhó – az illusztrációk is hozzátartoznak mindehhez. Mint minden jó magyar könyv, válaszol arra a kérdésre is, hogy „miben lakik a magyar tündér”.

¹ ÚPSZ 43. évf. 6. sz. / 1993 5-7. Kötetben: *Egy kékharisnya följegyzéseiből*. Magvető Könyvkiadó, 1994.

Újra kell olvasni állandóan az egész irodalmat, hol ez szólal meg, hol az. Ez a könyv nagy

KINCSE.

A vége helyett legyen itt egy kis kitérő, miközben nyilván Pliniusra kell gondolnunk: „Ez nem kitérő – ez maga a mű.” Jobb volna, mindenestre hasznosabb, ha ez a kitérő lenne valóban maga a mű, maga a cikk, de hát, mint rendszeren, többnyire csak a mű a mű, a cikk a cikk. De legalább lett most benne egy kicsi kitérő, szerkesztői noszogatóra.

Van igaza a noszogatónak. Reflex- és értelemszerűen az értékkérés és nehézségeiről beszélek, mondjuk így lelkesen: a szabadság fantasztikus és nehéz esélyéről. Pedig a „pedagógusi” ezután kezdődik (folytatódik). Itt aztán, szerintem, minden kérdéses. Bizonytalanok az értékek, erről egyre halványabb a közmegegyezés, kérdéses maga a „katedra”, a pedagógusi szituáció, röviden szólva: minden: a közvetítés, a közvetítendő, a közvetítő. Mi is van még?

Nincsen semmi még. Mi vagyunk csak megint, és nincs mese, újra kell gondolni a lehetőségeket. Mit igen, mit nem. Újra ki kell találni, kihez, mihez van közünk. Haza kell találni, abba az otthonosságba, amelyről és amelyből Móra beszél. Vagy egy másikba.

Az irodalomoktatás még külön is nehéz. A kultúrához való klasszikus európai magatartás van ugyanis változóban. Úgy mondanám, amerikanizálódik, azaz a gyakorlatiasság kerül előtérbe, a használhatóság, azaz a műveltség önértéke kérdőjeleződik meg. Lényegében az tehát, hogy a világ középpontja a könyv.

Tudva és tudomásul véve a kérdőjel-erdőt, mégiscsak többnyire könyvek közt

ülök, s próbálom a gyerekeimnek valószínűsíteni, hogy ez jó. Hogy olvasni jó. Itt érveim nem nagyon vannak, inkább azt hiszem, *látszik* rajtam, hogy ez így van, szóval hogy nemcsak a gyerekek számára nehezen elviselhető szorgalmam és kötelességtudásom béklyóz az olvasólámpa mellé (alá), hanem az élvezetvágy, vagyis a jókedvem.

A tanítás is szükségszerűen személyesedik. A hiteles (azaz modern) tanár mindig is nagyon fontos volt, a legfontosabb, de talán nem volt a tanár ennyire magányos és magára hagyatott.

Megvallom, nekem eléggé konzervatív, merev fölfogásom van az iskoláról, mondván az legfőképpen olyan hely, ahol tanulni kell, és tanulni nehéz. Munka. Nyilván azért gondolom így, mert

ilyesmit láttam annak idején a Piarista Gimnáziumban, és részint tetszett nekem az a szigorúság, részint, úgy vélem, hasznomra volt.

Ezzel szemben atyaként nem tudom ezt a „konstruktív zordságot” következetesen képviselni. Azt csinálom, ami a legrosszabb: csupán jelzem. Azaz morgok. Rosszabb esetben megsértődöm. És hát az sem igaz, amiben régebben reménykedtem, hogy a nevelés az nem más, mint példaadás; a gyerekek nőnek, mint a dudva, és látják, amit látnak, és ez a nevelés. Valamelyest igaz ez, de hát továbbra is fontos marad a „pedagógusi”, a sok apró, gyakorlati kérdés, mikor, mit és hogyan adjunk a kezükbe.

Ugyanoda kanyarodunk mindig vissza: nekünk magunknak kell hihetőknek lennünk, hogy hihető legyen az, amit mondunk.

Nehéz tanárnak lenni. De hát, vonom meg a vállam, mi nem nehéz?

Haza kell találni, abba az otthonosságba, amelyről és amelyből Móra beszél. Vagy egy másikba.

Tamás Aladárné Szűcs Ilona (1912–2016)

Veszprémi Attila: Az átderengő élet

2016. augusztus 22-én 104 éves korában elhunyt Tamás Aladárné Szűcs Ilonka néni, a kettős állampolgárságáért 2011 óta konokul-szelíden kiálló felvidéki pedagógus, Balogvölgy egykori tanító nénije. Aki körül 1912-es világra jövetelétől fogva országhatárok vonaglottak erre-arra, rossz mostohaszülők módjára birtokolva-ölelve őt és a felvidéki magyarságot. Aki 1931-ben kezdte és 1974-ben fejezte be magyar iskolai tanítói működését, s ez utóbbi alkalmából J. A. Komensky díjat és Kiváló pedagógus kitüntetést kapott a Csehszlovák Népköztársaságtól. Akit 2006-ban a szlovák állam még életműdíjjal jutalmazott, 2011-ben pedig megfosztotta őt szlovák állampolgárságától, mert magyar állampolgár lett, s hiába tiltakozott kitartóan a lehető legtöbb fórumon és hivatalban, ő és sorstársai helyzetén végül senki és semmi nem segített, szülőföldjén cím nélküli jogfosztottként halt meg.

És aki életében „nem csinált semmi különöset”.

Ezt ő állította, többször egyébként, amikor különböző érdemeit firtatták. Elmondta Rimaszombatban egy szűk körű összejövetelen is, ahol 99. születésnapja alkalmából őt ünnepelték, és elmondta a budapesti Kossuth téren is, 2012-ben, amikor a magyar állampolgárságáért való kiállásért megkapta a Magyar Becsületrendet. Legyünk iránta bizalommal, vegyük nagyon

is komolyan ezt az állítást, semmi-különös módon, ahogy ő beszél a születésnapját ünneplőkhöz: „Az természetes dolog volt, ami csináltam, és én elmondhatom nektek, hogy én egész életemben játszottam.”

El tudjuk képzelni Ilonka nénit, ahogy játszik – tanít, kirándulni viszi a gyerekeket, dramatizál, instruál, dicsér, vigasztal, nevettet, bábszakkörön bábozik, táncszakkörön táncol, vöröskeresztes képzést tart? Hát persze, hogy el. A vele készült filmfelvételeken hangja, mosolya, ragyogó szeme is sokat elárul. „Soha nem fenytett, inkább megmagyarázott sokmindent, és élveztük azt,

amit csináltunk, verset, szerepeket, táncot” – mondja

az természetes dolog
volt, ami csináltam, és
én elmondhatom nektek,
hogy én egész életemben
játszottam

az egykori tanítvány, Pásztor Aranka. Nem csináltam semmi különöset – tettem, amit kell. Különös helyett. Ha életprogram a megmaradás, akkor azt kell, akkor az kitölti

az időt, megszüli a feladatokat, munkát ad a kéznek és az agynak, álmatlan éjszakákkal gyötri a szívet. A pedagógus verssel, énekkel, táncokkal és szorítókötéssel harcol az elfogadhatatlan elfogadása ellen: él és élni tanít. Idő sem jut semmi különösre – a meglévő csodákat kell megtartani. „Minden egyes gyerek egy egyéniség. Mindegyik más. Minden gyerekhez más út vezet. Nagyon imádtam a gyerekeket.”

Erre berendezkedni persze hiábavalóságnak tűnhet olykor. Beteg korszakok beteg urainak egy-egy emblematikus döntése képes ilyen látszatot kelteni. „Én a férjem után [1955-ben] földeket örököltem. Soha nem értettem a földekhez. És [...] kaptam egy gyönyörű titulusot, hogy kulák. És erre föl nem taníhattam. Ott voltam két gyerekkel, minden bevétel nélkül. Nagyon keserves évek voltak.”

De a hiábavalóság egészen mást jelent, ha kimondhatom: „Engem a Jóisten a tenyerén hordott.” Ekkor megérezhetem: a semmi különös egyben elfogadás. Nem lemondás és nem az elfogadhatatlan tagadása, hanem virrasztás a szereteteink, a gyerekek, az iskola felett.

Természetes, hiszen virrasztanak felettünk is: „Megalakultak a szövetszervezetek, beadtam a földeket: juj de jó, megszabadultam tőle, most már megyek tanítani! Elin-dultam Rimaszombatba, a tanfelügyelőségre, be akarok menni, egy régi ismerős kolléga jött ki éppen, azt mondja, hogy most ne menjek be, mert bent vannak a balogi asszonyok. A balogi asszonyok? Hát a balogi asszonyok küldöttségbe' voltak benn, hogy engem követelnek. [...] A végén mégis odakerültem, Balogra vissza – ahova haza mentem.”

Ilonka nénit rengetegen szerették. Tanítványok, szülők, munkatársak, barátok. Hiszen aki nem csinál semmi különöset, annak rengeteg táncpartnere akad. És együtt, titkos koreográfia alapján eltáncolhatóvá válnak a félelmek is akár. „Pótóraként kaptam egy zeneórát, hogy kilegyen az óraszám. Szeptember eleje van, és megkapjuk a zenekönyveket. Az elején benne a szlovák himnusz és a cseh himnusz. Mondtam: Gyerekek! Énnekem innen valami hiányzik! Én nem tudom, hogy mi hiányzik, gondolkozzatok csak, hogy mi hiányzik? Kórusban mondják: a magyar himnusz. Mondom, hát hova lett, elveszett? Hát ti kik vagytok? Mondják kórusban. Akkor mondtam nekik, hogy (kezét szája elé emelve leheli) sűgjátok meg édesanyátoknak, hogy tanítson meg benneteket a magyar himnusra... Akkor olyan divatba jött az osztályban a sűgás, hogy énnekem annyi-annyi módon sűgtak a gye-

rekek... Jöttek, hogy (sűgva) én már tudom, én már tudom.”

Ilonka néninek egyetlen igazán keserű megnyilatkozásával találkoztam – talán ez az egy volt, talán több, mindenestre ez kapott nyilvánosságot, ha nem is túl nagyot:

sűgjátok meg
édesanyátoknak, hogy
tanítson meg benneteket a
magyar himnusra...

csak két szlovákiai magyar oldal hozta le, a felvidék.ma és a hitek.sk. Ilonka néninek a magyar miniszterelnökhöz írt 2015-ös leveléről van szó. „Úgy látom és érzem, hogy társaimmal együtt a

küzdelemben magunkra maradtunk. Hiába kaptunk a felelős magyar politikusoktól ígéretet arra, hogy a magyar állampolgárság felvétele után, probléma esetén hatékony segítséget kapunk a Magyar Kormánytól. Ez nem történt meg, semmilyen konkrét segítséget nem kaptunk, cserbenhagytak minket! [...] A Magyar Kormány, a magyar külügy és a magyar EU képviselők eddig egy keresztlül szalmát sem tettek azért, hogy megszűnjön az a joghátrány és az a diszkrimináció, amit azért kell elszenvednünk, mert felvettük a magyar állampolgárságot.”

Még egy kicsit a hiábavalóság természetéről szerettem volna gondolkodni, most mégis hirtelen arra gondolok: köszönöm, Ilonka néni. Igyekszem szerény lenni én is: megtartom mindebből azt, amiben mind egyek vagyunk. A szeretetet, az örömet, az elfogadást és az elfogadhatatlanra való örök rákérdezés töltekező lélegzetét. Azt, amiben nincs semmi különös. És megérezem: mindennek, amit megtartani vélek, igazából részét képezem. Ez a kegy, mely nem engem, hanem minket vesz körül. Itt nincs választásom. És hogy az oszthatatlan egésznek egy mégis-leosztott, fájdalmasan és elfogadhatatlanul létezni tűnő szeletén átdereng az élet, hogy ezt láthatom, s hogy

kevésbé vagyok már e derengés számára idegen, ezt köszönöm, Ilonka néni. Viszem, ami segít, a többit szétszórom a szélbe. Ami velem maradt, azt már nem eresztem, ha a fene fenét, a tanár diákat és a diák tanárt, a szlovák magyart és a magyar szlovákat eszik is. Míg el nem jön a bójt és a mesék ideje.

(Az idézetek a következő videókból valók: <https://www.youtube.com/watch?v=RN8CBsuFjF4>, <https://www.youtube.com/watch?v=wPjdkFeeiRI>, <https://www.youtube.com/watch?v=gYtie4jkREk>)

Kákonyi Lucia: Mi a baj az iskolai nyelvoktatással?

A Nyelvtudásért Egyesület tényfeltáró konferenciájáról

Miért nem tudnak a magyarok idegen nyelveket? – tették fel a kérdést a kilencvenes évek elején, és teszik fel ma is hazai és külföldi szakemberek, szülők, ismerősök, barátok. Bonyolult magyarázatok adunk, hogy homogén nyelvű az ország, a „finn-ugor átok” is sújtja – bár a finn felnőtt lakosság több mint hetvenöt százaléka, az észteknek pedig nyolcvanhét százaléka vallja, hogy beszél egy idegen nyelven.¹ Szabadkozunk, hogy nem is olyan rossz az a nyelvtudás, és valójában tudunk mi, csak kishitűek vagyunk. Azonban, ha számba

vesszük a nyelvi órák számát, a csoportbontást, a nemzetközileg elismert kiadók színvonalas, digitális tananyaggal támogatott nyelvkönyveit, az elmúlt évtizedek pedagógus-továbbképzéseit, a nyelvi előkészítő osztályokban tanuló diákok nagy arányát, értetlenül állunk a probléma előtt.

Hasonló gondolatokat fogalmazott meg *Rozgonyi Zoltán*, a Nyelvtudásért

Egyesület elnöke megnyitó beszédében 2016. március 5-én, az egyesület *Mi a baj az iskolai nyelvoktatással?* című konferenciáján. A konferencia apropóját az adta, hogy a „felsőoktatási törvény értelmében 2020-tól általános szabályként – a művészeti képzések kivételével – a felsőoktatási alap- és osztatlan szakokon bemeneti követelmény lesz legalább egy középfokú (B2 szintű) nyelvvizsga megéléte. Erre a követelményre diákoknak, tanároknak, szülőknek – és nem utolsó sorban az érintett intézményeknek – időben fel kell készülniük, hiszen az új szabályozás fényében jelenleg a középiskolások közel fele nem kerülhetne be a felsőoktatásba: 2011-ben például a felsőoktatási alapképzésre felvettek átlag 54 százalékának volt papírja nyelvtudásáról, a felsőfokú szakképzésre sikeresen felvételizőknek pedig 21 százaléka tett le középvagy felsőfokú nyelvvizsgát.” – olvasható a Nyelvtudásért Alapítvány honlapján.² A Nyelvtudásért Egyesület tehát a március 5-i tényfeltáró konferencia segítségével, egy a nyelvtanulók és nyelvtanárok véleményét felmérő kérdőíves kutatásra támaszkodva igyekezett feltárni, hogy miért nem jut el minden diák legalább egy idegen nyelvből a B2 szintű nyelvtudásig az iskolai tanul-

¹ Special Eurobarometer 386 Europeans and their languages 2012. Letöltés: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf (2016. 09. 20.)

² <http://nyelvtudasert.hu/cms/index.php?id=hirek&post=miert-van-bajban-az-iskolai-nyelvoktatasi> (2016. 09. 01.)

mányai során. A problémát négy perspektívából vizsgálták: az oktatáspolitikai, az iskolák, a tanulók és a pedagógusok szemszögéből.

A TANÁR ÖSZTÖNÖZZÖN, NE LETÖRJÖN!

A *Te mit gondolsz a nyelvoktatásról?* című online kutatás célja a magyarországi iskolai nyelvoktatás hatékonyságának megismerése volt. *Kuti Zsuzsa* nyelvoktatási szakértő mutatta be a kutatás leglényegesebb eredményeit.

A vizsgálatban 1814 tanuló (középiskolások, egyetemi, főiskolai hallgatók) és 1116 tanár (73% középiskolai, 27% általános iskolai, 20% nyelviskolai) vett részt. (Általános iskolai tanulókat a kutatók nem vontak be a vizsgálatba.) A tanulók (71%) és a tanárok (81%) is egyaránt fontosnak tartják a tanórák heti óraszámát. A megkérdezett tanulók több mint fele (57%) úgy gondolja, hogy az iskolán kívüli nyelvtanulással töltött idő mértéke fontos, míg a pedagógusok inkább a nyelvórán kívül, de az iskolában nyelvtanulással eltöltött időt részesítették előnyben (52%). A tanulók azt hangsúlyozták, hogy a nyelvtanulás legyen napi rutin, míg a pedagógusok a minőségi, egyéni, otthoni időráfordítás fontosságát emelték ki. A tanulók 77 százaléka azt a nyelvet tanulja, amit szeretne, 60 százalékuk számára a haladási szint is megfelelő.

a tanulók azt hangsúlyozták, hogy a nyelvtanulás legyen napi rutin, míg a pedagógusok a minőségi, egyéni, otthoni időráfordítás fontosságát emelték ki

A pedagógusok a csoportbontást és a tanárok folyamatos minőségbiztosítását, képzését fontosnak tartják. A nyelvtanár személyiségével kapcsolatban a tanulók elvárása, hogy legyen támogató, elhivatott és következetes. A tanár ösztönözzön! Ne letörjön! Legyen humorérzéke! Folyamatosan képezze magát! Mind a tanulók, mind a pedagógusok hangsúlyozták a nyelvtanár nyelvi és módszertani felkészültségének, pozitív hozzáállásának fontosságát, nélkülözhetetlenségét. A kutatás foglalkozott a 2020-tól bevezetésre kerülő B2 idegen nyelvi bemeneti követelményszinttel is. A tanulók 61 százaléka, míg a pedagógusok 65 százaléka egyetértett vele. Szöveges válasszokkal is megerősítették a résztvevők a véleményüket: *Elengedhetetlen; Nem sok és nem is kevés; Reális; Végre észbe kaptunk, csak így tovább.* A válaszadók körében természetesen az ellenvélemény is megjelent: *Túl nehéz; Nem megfelelő az oktatás minősége; Valóban mindenkinek kell?; Kizár; Nem papír kell, beszélni kell tudni.* Ahhoz, hogy a követelményszintet a diákok teljesíteni tudják, a válaszadó tanárok közel egyharmada az idegen nyelvi órák számát emelné, 19 százalékuk még kisebb létszámú csoportokat szeretne, a megfelelő tan- és segédanyagok meglétét 13 százalékuk említette, a tanulói motiváltságot és a tárgyi feltételeket pedig 9 százalékuk. A felmérés eredményeinek részletes elemzése a konferenciakötetben olvasható.³

³ Kuti Zsuzsa és Öveges Enikő (2016): *Mi a baj az iskolai nyelvoktatással? A Nyelvtudásért Egyesület 2016. március 5-i konferenciájának összefoglalója.* Letöltés: <http://nyelvtudasert.hu/cms/data/uploads/konferencia-20160305-tanulmanykotet.pdf> (2016. 09. 20.)

A SZÁMOK TÜKRÉBEN

Öveges Enikő, az ELTE Angol Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékének oktatója a számok tükrében vizsgálta a magyarországi idegen nyelv-oktatást, és megállapította, hogy a feltételeket illetően nem állunk rosszul. Az idegen nyelvi óraszám európai viszonylatban magas. Az első idegen nyelv tanulására minimum 936 tanóra jut kilenc év alatt, míg a másodikra 432 (Romániában 472, Lengyelországban 537, Luxemburgban tíz év alatt 1893). Az ALTE (Association of Language Testers in Europe) ajánlása szerint az A2 szinthez 180-200, a B1 küszöbszinhez 350-400, a B2 szinthez 500-600, míg a C1 felsőfokú nyelvtudás megszerzéséhez 700-800 nyelvóra szükséges.

Magyarországon az idegen nyelv oktatása negyedik osztálytól kötelező, de lehetőség van a korábbi kezdésre is. Az iskolák 58 százalékában van nyelvtanítás az 1-3. évfolyamokon, ezen intézmények 52 százalékában minden tanuló részt vesz benne. Ez gyakorlatilag megfelel az európai átlagnak (6-9 éves kor tekintetében). *Öveges Enikő* problémásnak tartja – annak ellenére, hogy a tanórák száma az európai átlagnál és az ALTE CEFR ajánlásnál lényegesen magasabb –, hogy a Nat 2012-ben csökkentette az idegen nyelvi órák számát, miközben megemelte a követelményt (általános iskola: A2 minimum kimeneti szint, érettségi: B1 minimum szint) és a 7. osztálytól bevezette a második idegen nyelv tanulásának a lehetőségét is. 2015-ben Magyarországon a nyelvvizsgálók számának csak 36 százalékát tette ki a 14–19 éves korosztály.

„ÁTFOLYIK RAJTUK”

Az idegen nyelvek tanításának feltételei fontosak, de a siker a folyamat két legfontosabb szereplőjén múlik, a tanulón és a tanáron. *Dóczi Brigitta*, az ELTE Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékének oktatója előadásában *a tanulók szempontjából* vizsgálta a nyelvoktatást.

A korábban már említett „Te mit gondolsz a nyelvoktatásról?” című felmérés eredményei alapján megállapítható, hogy a tanulók motiváltak, tisztában vannak a sikeres nyelvtanuláshoz szükséges tényezőkkel – mint a tanulói autonómia, önbizalom és felelősség-

vállalás; a magas óraszám; a tanórákon kívüli idegen nyelvi tevékenységek; a használható nyelvtudás „vizsgára készülés” helyett; a támogató iskolai környezet és más egyebek. Ugyanakkor a megkérdezett diákok több mint kétharmada úgy véli, hogy kizárólag magánúton lehet eljutni a nyelvvizsgáig. A fiatalok nincsenek tisztában saját valós nyelvi szintjükkel, továbbra is probléma a nyelvtanulás folytonossága, a diákok egy része örök újrakezdő. A középiskolák feladata a folytathatóság és a választhatóság biztosítása, hogy a tanulók a megkezdett idegen nyelvet azon a szinten tanulhassák tovább, amelyet elérték az általános iskolai tanulmányaik befejezésekor, és szabadon választhassanak második idegen nyelvet. Ennek kulcsa az idegen nyelvi csoportbontás évfolyamszintű megszervezése.

A tanulók lelkiismeretesen megtanulják a leckéket, elvégzik a feladatokat, mégsem sajátítják el a nyelvet. Az idegen nyelvi tananyag „átfolyik rajtuk”. A magas óraszám és a kedvező feltételek ellenére a

nyelvoktatás hatékonysága alacsony. Ennek oka lehet, hogy az idegen nyelveket is sokszor tantárgyként kezelik és nem az ismeretszerzés eszközeként. A tartalomalapú nyelvoktatás jelentheti a megoldást, amit a két tanítási nyelvű iskolák már jó ideje sikeresen alkalmaznak. A hazai fiatalok semmivel sem kevésbé tehetségesek, mint európai kortársaik. Az előadó javaslata, hogy adjunk használható, valódi nyelvtudást a tanulóknak, fókuszáljunk az egyéni különbségekre, hatékonyabban szervezzük meg a nyelvi csoportokat, fejlesszük a tanulói autonómiát, önértékelést, határozzuk meg a célt és az odavezető utat, teremtjük meg a nyelvtanulást támogató iskolai környezetet.

HIBÁZTATÁS HELYETT FEJLESZTÉS

Einhorn Ágnes, a Budapesti Műszaki Egyetem Idegen Nyelvi Központjának munkatársa arra kereste a választ, hogy mi akadályozza a nyelvtanárokat abban, hogy eredményesebb legyen a magyarországi nyelvoktatás. Az előadó két problémakört helyezett a középpontba, a „mit kell tanítani”, és a „hogyan tanítsunk” kérdést.

Az első felvetésre a válasz rövid és egyszerű lehetne: azt tanítjuk, ami a tantervben van. A valós válasz azonban ennél sokkal összetettebb. Az oktatási intézmények a gyorsan változó gazdasági és társadalmi folyamatokra különbözőképpen reagálnak: vagy előremozdulnak, vállalva az ezzel járó kockázatot, vagy megtorpannak, és onnantól a frusztráció határozza meg az iskolában folyó pedagógiai folyamatokat.

Az oktatás eltömegesedéséből fakadóan új célcsoportok jelennek meg más életvitellel, tanulási szokásokkal, elvárásokkal. A tanárok hajlamosak arra, hogy az „ezek a mai fiatalok” hibáztató pedagógiai attitűdjével válaszoljanak a jelenségre. Erre pedig nehezen építhető bármilyen fejlesztés, mivel utóbbi alapja a megismerés, megértés és elfogadás. A pedagógiai folyamatok kiindulópontja – legyen szó tervezésről, mérésről-vizsgáztatásról, osztálytermi folyamatokról vagy fejlesztő értékelésről – a tanulási cél és a tanulási eredmény; hogy milyen elmozdulást kívánunk elérni a tanulókkal. Ezzel szemben a napi gyakorlatban a helyi sajátosságokat figyelembe vevő, differenciált célok helyett a gondosan porciózott tanítási anyag jelenti a fő szervezési erőt. Így az eredményességre kicsi az esély.

A második nagy problémakör a hogyan kérdése. Hogyan reagálhatnak sikeresen a pedagógusok a változásokra? *Einhorn*

Ágnes a problémakezelés három aspektusát jelöli meg. Az egyik a reverzibilitás, amelynek keretében a pedagógus a már megválaszoltak hitt alapkérdéseket újra és újra felveti, a válaszokat megfordítja és a lehetséges legtöbb szempontból járja körbe azokat. A másik a szerepváltás, melynek során a

a siker a tanár pedagógiai kultúráján múlik – hogy képes-e a tanárközpontú, ismeretalapú szemléletét átváltani a tanulóközpontú, kompetencia- és tevékenység alapú megközelítésre

tanár különböző szereplők szemszögéből nézi az adott helyzetet. A harmadik aspektus pedig a rutinelhagyás, azaz a pedagógus legyen képes a folyamatos rutinépítés mellett azok lebontására is. A „hogyan tanítsunk” kérdéskörét a tanár filozófiája határozza meg – hogy mit gondol a tanulási folyamatokról. A siker a tanár pedagógiai kultúráján múlik – hogy képes-e a tanárközpontú, ismeretalapú szemléletét átváltani a tanulóközpontú, kompetencia-

és tevékenység alapú megközelítésre. Hogy képes-e helyi szinten világos célok árnyalt, őszinte megfogalmazására, s hogy fontos-e számára az autonómia, a motiváció, az aktivitás és a kooperativitás, figyelmének középpontjába kerülnek-e az egyéni tanulási utak és az ösztönző értékelés. A probléma nem módszertani és nem új keletű. A 20. század eleje óta küzd vele a pedagógia. Miért olyan nehéz váltani? Mert a tanárnak arra kellene megtanítani a tanulót, amire őt magát nem tanították meg. A pedagógiai kultúraváltás alapja a tanár tanulói pozícióba helyezkedése, a *tanár tanulósa*, hogy a valódi paradigmaváltás megtörténjen az iskolában.

A TANÁRKÉPZÉS DILEMMÁI

Enyedi Ágnes, az ELTE oktatója a nyelvtanárképzés legnagyobb problémájának a hallgatók alacsony nyelvtudását és az elkötelezettség hiányát tartja. A nyelvтанárszakosok őszintén bevallják, hogy azért választották az idegen nyelv szakot, mert alacsonyabb pontszámmal is be lehetett kerülni, a hivatástudatukat pedig a „szeretem a gyerekeket” ősnai képzelet jellemzi. Az osztatlan tanárszakokra elegendő csak az egyik tárgyból emelt szintű vizsgát tenni, a másik tárgyból a sikeres középfokú érettségi vizsga a feltétel (423/2012. [XII.29.] Korm. rendelet 6.§ [3]). A középfokú érettségi A2-B1-es nyelvi szintje pedig nem elegendő a nyelvtanári szak elvégzéséhez. A másik nagy probléma, hogy a klasszikus egyetemi oktatás kultúrájában nyoma sincs

azoknak a módszertani értékeknek (tanulóközpontúság, interaktivitás, formatív értékelés vagy kompetenciafejlesztés), amelyeket elvárunk a tanároktól a pályafutásuk során. Ami a pedagógiai kultúraváltás le-

Ami a pedagógiai kultúraváltás lehetőségét illeti: árral szemben úszunk. A hallgatók blokkosított szemináriumokon, előadás formájában ismerkednek meg a kompetenciafejlesztéssel vagy a fejlesztő értékeléssel.

hetőségét illeti: árral szemben úszunk. A hallgatók blokkosított szemináriumokon, előadás formájában ismerkednek meg a kompetenciafejlesztéssel vagy a fejlesztő értékeléssel. Megkérdőjelezhető a tanítási gyakorlatot kísérő, fél évente néhány alkalomra összevont szemináriumi blokkok hatékonysága is. A tanárjelöl-

tek a tanulmányaik során nem tapasztalják meg azokat a tanulási folyamatokat, amelyeknek működtetését a tanítási gyakorlatukban elvárjuk tőlük. Ha adódik is egy-egy szeminárium, ahol találkozhatnak a 21. században oly fontosnak tartott értékekkel, a harminc kreditpontos fél évben ez az esetleg két kreditpontos szeminárium nem valószínű, hogy megváltoztatja a hallgatók pedagógiai filozófiáját.

És hogy mennyire áll készen egy friss diplomás a tanításra? Vannak olyan kompetenciái, amelyeket már a tanárképzésbe való belépésekor is alkalmaz, s vannak olyanok, amelyek az államvizsga idejére fejlődnek ki és a pályára lépéskor már rendelkezik vele. Sok más fontos kompetenciát azonban kizárólag öt-hét éves tanítási gyakorlattal az iskolában lehet megszerezni. Az utóbbiakat nem lehet megkívánni a friss diplomásoktól. Ezeknek a kompetenciáknak a kialakulása időigényes, ez idő alatt a pályakezdő támogatása elengedhetetlenül szükséges; az iskola felelőssége a fejlesztés biztosítása, hogy a fiatal kolléga a pályán maradjon.

MENNYISÉG HELYETT MINŐSÉG

Nikolov Marianne, a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara Angol Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékének professzora a *Mit tudunk a nyelvtanulásról a közoktatásban?* című előadásában hangsúlyozta, hogy a nyelvtudás töké, a nyelvtanulás pedig befektetés. A sikeres nyelvtanulás kulcsa az autonómia. A nyelvtudás fejlődését számos tényező befolyásolja, mint például a kognitív összetevők (nyelvérzék, célok, nyelvtanulási stratégiák, énkép) vagy az affektív faktorok (attitűdök, motiváció). Fontos megemlíteni a nyelvi összetevőket (input, output, az interakciók mennyisége és minősége, az első és második nyelvek jellemzői, anyanyelvtudás). Meghatározó a szociokulturális háttér, az időfaktor (életkor, évek, intenzitás, folytonosság), a tananyag, a csoportdinamika, a fizikai környezet és nem utolsósorban a nyelvtanári kompetenciák, s annak részeként például a pedagógus motiváltsága. A nyelvtanulást e tényezők dinamikusan és folyamatosan változó komplex rendszere befolyásolja.

Magyarországon kiválóak a mennyiségi adatok. A fiatalok nyelvtudásának a szintje lassan javul. Kedvező a nyelvtanulási attitűd és a motiváció. Több ezer magyar elboldogul külföldön. Sok a kiváló nyelvtudású diák. Egyre többen tanulnak idegen nyelveket, egyre hosszabb ideje, csoportbontásban. Az idegen nyelvi óraszámok a közoktatásban jóval az európai átlag felett vannak. A nyelvi előkészítő (NyEK) és a két tanítási nyelvű képzési formákban élen

járunk. Vannak validált hazai és nemzetközi nyelvvizsgálóink, *egyedül a nyelvtanárok esetében tapasztalható minőségi hiány.*

Elmondhatjuk, hogy a ráfordítás mennyiségi, az eredmény nem elég minőségi. Elképesztő különbségek mutatkoznak a tanulók tudásszintjében, a jók egyre job-

bak, a gyengék leszakadnak, az olló kíméletlenül szétnyílik az iskolai évek alatt. A korábbi nyelvpedagógiai vizsgálatok eredményei azt mutatják, hogy a nyelvtanulás lehetőségei nem mindenütt hasonlóak; szignifikáns különbségek figyelhetők

A tanulóknak több mint a fele (51%) nem választaná újra a képzést. 41 százalékuk elpazarolt időnek gondolja a nyelvtanulásra fordított évet.

meg az iskolatípusok, településtípusok és nyelvi csoportok között. A kutatások szerint a heti óraszám és a nyelvtanulással eltöltött évek száma kevésbé befolyásolja a nyelvtanulás sikerességét – a sikeresség legmeghatározóbb tényezője a szociokulturális háttér (szülők iskolázottsága) és a tanuló képessége.

A nyelvpedagógiai hungarikumnak számító NyEK nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket. A NyEK-es programban közreműködő nyelvtanárok alapvetően jónak tartják ezt az oktatási formát, bár számos nehézséget is megfogalmaznak, mint például a csoportok heterogenitását, a tanulók motiválatlanságát, módszertani kihívásokat és a felzárkóztatás nehézségeit, vagy épp az együttműködést a kollégákkal. A tanulóknak több mint a fele (51%) nem választaná újra a képzést. 41 százalékuk elpazarolt időnek gondolja a nyelvtanulásra fordított évet. A program eredményessége a szakközépiskolások esetében mutatható ki leginkább. A középszintű érettségiken angoltól és németből is jobb átlagot érnek el a szakközépiskolások nyelvi előkészítő

tanulók, mint a normál tantervű gimnáziumi tanulók.⁴

Jelen pillanatban a két tanítási nyelvű iskolák a legnépszerűbbek, ahol a 2014-es és a 2015-ös nyelvtudásmérés kimagaslóan jó eredményeket hozott. A külső validált tesztek és belső értékelést alkalmazó mérés tétje komoly. Az érvényes jogszabályok értelmében az az iskola, ahol a tanulók 60 százaléka három egymást követő évben nem éri el az előírt standardot, meg kell, hogy szüntesse a képzést. Az intézmények kiválóan teljesítettek, bár itt is szignifikáns különbségek mutatkoztak az iskolák eredményeiben.

A szakképzésben a nyelvtanárok úgy gondolják, hogy ők „mindent megtesznek, de hiába”. Külső segítséget várnak, hogy hozzájuk már motivált tanulók érkezzenek. Míg a nyelvpedagógia szerint az idegen nyelv eszköz az információ megszerzéséhez, a szakképzésben dolgozó nyelvtanárok szerint előbb a megfelelő küszöbszintet kell elérni a nyelvtudásban, és utána következhet a szaknyelv oktatása. Ezzel szemben a tanulók a szaknyelvet részesítenék előnyben, de pedagógusaik nem bíznak a sikerükben.

Végezetül a korai nyelvtanulással kapcsolatban az előadó megállapította, hogy kevés a jó gyakorlat. A tanárok tudják, hogy mit és hogyan kellene tanítani, de nem azt gyakorolják. Motivációjuk alacsony, felkészültségük többnyire nem megfelelő sem célgyermeknyelvi, sem módszertani tekintetben. Elvágódnak a pedagóguspályáról, megterhelő számukra a tanítás. Következésképp a korai nyelvtanulás hozadéka alacsony. *Nikolov Marianne* javaslatai között kiemelt helyet kapott a

motiváció, a minőségi adatgyűjtés és annak értő, kritikus elemzése, a tanulási eredmények diagnosztikus értékelése, a kedvezőtlen szociokulturális háttérű tanulók kiemelt támogatása. Röviden összefoglalva üzenetét: Mennyiség helyett a minőséget a hazai (nyelv)oktatásban!

ÖSSZEGZÉS

Összességében megállapítható, hogy Magyarországon az idegen nyelvek eredményes tanulásának feltételei adottak: megfelelő az óraszám, a diákok csoportbontásban tanulják a nyelveket, a tartalmi szabályozók alapja a Közös Európai Keretrendszer, a nyelvtanárok képzése és továbbképzése folyamatos – a nyelvoktatás hatékonysága mégis megkérdőjelezhető. A lehetséges hátráltató tényezők között a résztvevők

a tanárok tudják, hogy mit és hogyan kellene tanítani, de nem azt gyakorolják

számos oktatáspolitikai, intézményen belüli tanulásszervezési, tanári és tanulói attitűdöt érintő okot soroltak fel, amelyekről a fent már említett konferenciakötetben is olvashatunk. A konferencián megfogalmazott elvárások közül kettő feltétlenül kiemelendő. Az egyik a „friss, országos szintű, az osztálytermekbe is bepillantó felmérés” igénye, amely empirikus adatokat, reális helyzetképet adhat, s kellően megalapozhat bizonyos intézkedéseket. A másik, hogy az idegennyelv-tanításban – úgy, mint a köznevelés bármely más területén – szükség van a pedagógiai kultúráváltásra, ami elsősorban nem a módszertani, hanem a pedagógiai szemléletváltás gyakorlati megvalósulását jelenti – hogy a ta-

⁴ Itt természetesen még a 2016/2017. tanév előtti értelemben vett szakközépiskolákra (ma: szakgimnáziumok) kell gondolni, ahogy lejjebb, a szakképzés említésekor is az akkori szakképző intézményekre (ma: szakközépiskolák).

nárok ne csak tudják, hogy mit és hogyan kellene tanítani, de gyakorolják is azt a hétköznapiakban.

A 2020-tól érvénybe lépő jogszabály értelmében a kilencedik évfolyamot a 2016/17-es tanévben megkezdő tanulók kizárólag középfokú nyelvvizsgával léphetnek be a felsőoktatásba. A tanulók felkészítése a B2-es nyelvi szintre négy év alatt megvalósítható, tehát a helyzet nem drámai. Ellenben a szociokulturális hátránnyal élőket komolyan sújthatja a rendelet, aminek következtében a fentebb említett olló könyörtelenül tovább nyílhat. Mint tudjuk, a nyelvtanulás sikerességének az egyik legmeghatározóbb tényezője a szociokulturális háttér, és azon belül is a szülők iskolázottsága. A hátránnyal indulók esélye a felsőoktatásra a rendeletnek köszönhetően tovább csökkenhet, ezért méltányos támogatásuk elengedhetetlen.

A konferencia előadásairól, plenáris üléseiről készült videók megtekinthetők a Nyelvtudásért Egyesület honlapján.⁵

Földes Petra: Családpolitikai mozaikok

Március 7-én *Minek nekünk nőnap?* címmel tartott kerekasztal-beszélgetést a Next.Gen.Der – Újgenerációs-

Genderérzékeny-

Szakemberek csoport, március 9-én pedig a KDNP

Barankovics Alapítványa

rendezte meg *Keresztényde-*

mokrata családpolitika című

konferenciáját. A két rendezvény alapján úgy tűnik, egyelőre messze vagyunk attól, hogy a különböző szakmai műhelyek kép-

viselőit közös térben, beszélgetést vagy vitát folytatva hallgathassuk, annyit azonban még tudunk tenni, hogy együtt, egymásra reflektálva vesszük szemügyre a párhuzamos diskurzusokat.

KÉT VILÁG

A két rendezvény mint két külön világ, akár a szereplőket, a kulisszákat, a közönséget vagy a forgatókönyvet nézzük. A Sapia Hittudományi Főiskola Dunára és Gellérthegyre néző dísztermében határozott többségben látjuk a férfiakat, a fiatalok aránya pedig egyenesen elenyésző a közönség soraiban. Nem így a bulinegyed egyik meghatározó kulturális terének számító Kőleves Vendéglő rendezvénytermében, ahol inkább a fiatalabb korosztályhoz tartozó, és többségében női érdeklődők vannak jelen. A Barankovics Alapítvány rendezvényén kilenc, egyenként negyedórás előadást hallgathatunk meg hét férfi és két női előadótól (egy kivétellel valamennyien az érettebb korosztály képviselői), míg a Next.Gen.Der eseményének két férfi- és három női résztvevője közül mindössze egyetlen szereplőt mondanánk érettebb korúnak. Itt a közönség felé is nyitott beszélgetésben vehetünk részt, női moderátor vezetésével.

Ezen a ponton nem tudom elhallgatni

a saját meghasonlottságomat: a fenti bevezető bekezdést, bár a benne szereplő tényeket nem hallgathattam el, kifejezetten kellemetlen vissza-

olvasnom. Ez a bekezdés azt üzeni: fontos, hogy milyen nemű és milyen életkorú

nem tudom elhallgatni a saját meghasonlottságomat

⁵ <http://nyelvtudasert.hu/cms/index.php?id=konferencia> (2016. 09. 10.)

szereplők jelenítik meg adott témával kapcsolatban a gondolataikat.

És igen, mindezt valóban fontosnak tartom. Kiindulásképp pontosan ahhoz, hogy a beszélők találkozása, ne pedig szétválasztásuk (szétválasztódásuk) mellett érveljek. A szóban forgó két rendezvény is azt igazolja, hogy a családok támogatásáról, illetve a férfi- és női szerepekről szóló

diskurzusban felületesség lenne a férfi/nő, fiatalabb/ idősebb, konzervatív/ liberális, baloldali/jobboldali tengelyek mentén kialakuló törésvonalakról

beszélni.¹ Sokkal inkább, bár tudományos és/vagy ideológiai iskolákhoz kapcsolódó, összességében mégis egyéni nézetrendszerek sajátos és gyakran mozgásban lévő kombinációit látjuk. Ezeknek a nézetrendszereknek egyik-másik kiragadott eleme lesz az,

ami a kibékíthetetlen ellentétekhez szokott közbeszéd terében az ideológiai törésvonalak által meghatározott antagonisztikus szerepekbe sodorja az aktorokat. Így záródnak rá a szereplőkre, szakemberekre a táborok, és így válnak a másik tábor számára

meghallhatatlanná, sőt, nem ritkán szitokszóvá, gúny tárgyává, de semmiképp sem párbeszéd vagy vita alapjává a gondolataik. Ezt a törzsi alapon osztályozó reflexet hozzák működésbe, akarva-akaratlanul, a bevezetőben sorolt paraméterek; az ismerősnek vagy ismeretlennek tetsző közeg, szereplők, forgatókönyvek és szokások. A diskurzus inntől fogva

antagonisztikus szerepekbe sodorja az aktorokat

a sajtóban túlnyomórészt egy végletekig leegyszerűsített dichotómiában zajló diskurzus jelenik meg, aminek katasztrofális következményei vannak a közbeszédben

megkettőződik: az ismerős terep, ismerős közönség a csoportidentitásnak megfelelő gondolatoknak kedvez – azokat hívja elő, azokat hangosítja ki, sőt, rosszabb esetben, ahogy később majd látni fogjuk, akár felületességre, csúsztatásra is csábítja az otthonos terepen népszerűségben lubickoló szereplőket. Ilyen körülmények között az árnyaltabban gondolkodó, és így potenciális beszélgető- vagy vitapartnernek számító szakemberek hangja, bár fel-felhangzik, nem jut el a táboron túlra. A kívülről látható kép alapján

megbonthatatlanul monolitikus eszme-rendszeren a kívülről számára nincs fogás.

Így nem meglepő, hogy a sajtóban túlnyomórészt egy végletekig leegyszerűsített dichotómiában zajló diskurzus jelenik

meg, aminek katasztrofális következményei vannak a közbeszédben: a szinglihordáktól, illetve a szinglihordát kiáltóktól rettegő megszólalók indulatai és félelmei uralják azt a teret, ahol a józan párbeszédnek kellene folynia. Bár egy-egy elemző cikkben, illetve a blog-szférában alkalman-

ként megjelennek továbbgondolható és továbbgondolandó állítások és következtetések, ezek elszigeteltek maradnak, és – a kommentekből következtetve – alig érik el az olvasó ingerküszöbét. Az érzelmekkel telített, kétosztatú, antagonisztikus világméretű megjelenítő írással szemben reakciók tömegét váltják ki, megerősítve saját véleményükben az olvasókat és a

¹ A témáról bővebben szól Kováts Eszter politológus, a Next.Gen.Der rendezvényen is elhangzott gondolatait kifejítő cikkében: <http://nol.hu/velemenynem-ott-vannak-a-toresvonalak-ahol-az-epített-falak-1599933> (2016. 09. 10.)

kommentelőket, és így az ideológiai törésvonalak mentén értelmezhető, ellentétes álláspontokat.²

DÉMONOK

Ráadásul, mivel a család témájában érzelmileg mindenki erősen érintett, ki-ki a saját bőrére menő kockázatot érzel a vitában, ahol az általa

meghozott magánéleti döntések érvényessége, és ezzel a saját (személyes és társadalmi) érvényessége a tét. (Ne feledjük, hogy a magyar társadalom kiemelten domináns értéként tartja

nyilván a *családot*,³ bármit jelentsen is ez a fogalom – így a családdal kapcsolatos belső és külső ítéletek meghatározó hatást gyakorolnak az énképre, önértékelésre). Az énkép védelme motiválja az ellentétes nézetektől való védekezést, illetve a lerombolásukat célzó támadást. Ez az érzelmi alapja a témában zajló diskurzust kifejezetten jellemző démonizálásnak.

Ilyen démonizálás például, amikor Bagdy Emőke professzor a sajtóban kijelenti, hogy „*A genderidentitás-elmélet egy bizarr, teljességgel képtelen és a fejlődési*

törvényeknek ellentmondó áramlat,”⁴ a konferencián pedig így interpretálja ugyanezt, ráadásul minden alapot nélkülözően a Pekingi Nyilatkozatra⁵ hivatkozva: „*a biológiai nem – kvázi most én talán túlfogalmazok – [a Pekingi Nyilatkozat szerint] nem számít. Azaz mindenki maga döntheti el a nemi hovatartozását. Tehát a biológiai nemtől függetlenül szabadok vagyunk, szélsőséges megfogalmazás szerint akár még ennek változtatásában is.*”⁶ De ugyanilyen

démonizálás, amikor a „szingliadó” (amúgy kacsának bizonyuló) ötlettől válik hangossá a sajtó, miután a forrás ellenőrzése egyetlen posztolónak se jut eszébe. A közönség pedig, valóságnak érzékelve

a véleményvezérek által festett démonokat, előzetes beállítódásának megfelelően kész elhinni, hogy a gender-elmélet a biológiai nem megváltoztatásáról szól, vagy hogy a kereszténydemokraták a szinglik megadóztatására készülnek.

Erre a felelősségre igyekeztek a figyelmet felhívni a Bagdy Emőke nyilatkozataival kapcsolatos nyílt levelet megfogalmazó pszichológusok,⁷ akik a párhuzamos, kinek-kinek a saját közönségét megcélzó monológok folytatása helyett szakmai párbeszédre, vitára invitáltak. Sajnos azonban, a hiszterizált közbeszédben a nyílt levél

a közönség pedig, valóságnak érzékelve a véleményvezérek által festett démonokat

² Állításaim alátámasztására érdemes áttekinteni a Kereszténydemokrata családpolitika című rendezvény média visszhangját: http://hvg.hu/itthon/20160310_kdnp_csaladpolitika_bkonferencia_bagdy_emoke, http://kettosmerce.blog.hu/2016/03/16/mi_koze_a_kereszteny_csaladnak_a_kdnp-hez, <http://www.origo.hu/gazdasag/20160309-kdnp-csaladpolitika.html> (2016. 09. 10.)

³ Lásd például az Eurobarometer vizsgálatát: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_223_en.pdf, illetve a hazai érték rangsorok változásait itt: <http://hetfa.hu/wp-content/uploads/2010/09/Csite.Ertek2008.pdf> (2016. 09. 10.)

⁴ Az idézet forrása: <http://www.demokrata.hu/cikk/nagyobb-ero-bekebelezi-kisebket> (2016. 09. 10.)

⁵ <https://hirnok.wordpress.com/2009/06/09/pekingi-nyilatkozat-1995/> (2016. 09. 10.)

⁶ Az idézet forrása: a hvg.hu fent jelzett cikkében található videó, de a konferencia egészének felvétele is megtekinthető itt: <https://www.youtube.com/watch?v=QrC.xhc1zARg> (2016. 09. 10.)

⁷ A nyílt levél itt olvasható: http://kettosmerce.blog.hu/2016/01/11/100_pszichologus_allasfoglalasa_nem_igaz_allitas_hogycsak_az_anyagban_teljesedhet_ki_egy_no_elete (2016. 09. 10.)

csak olaj volt a tűzre: támadásként működött, és végső soron az eltérő nézeteket valló szakemberek táborokba szerveződését erősítette meg ahelyett, hogy a párbeszédet katalizálta volna.

De a szekértáborokat erősíti a Benda József könyvével⁸ és cselekvési tervével⁹ kapcsolatos hecckampány is. A Benda-féle demográfiai vélekedések és intézkedési ötletek az elmúlt hónapokban számos alkalommal elhangzottak. Azokra akár tudományos, akár szakpolitikai, akár ideológiai megközelítésben lehetséges és kell is válaszokat adni. Annak érdekében, hogy ezeknek a nézeteknek a lelkes hívei megértsék a kritikusok által megfogalmazott veszélyeket. Pontosán azért, mert a családpolitikai intézkedések mindenkinek a bőrére mennek, és mert sokak számára elfogadhatatlan a magánélet minden

szintjén, a munkahelytől a randevúig – merő segítő szándékból – jelen lévő, Benda által vizionált, állami Big Brother képe, el kell tudni mondani a

kifogásokat, mielőtt, akár elemeiben is, ez a koncepció hivatalos politikává válna. Ehhez azonban nem a démonizáláson vagy neveltségessé tételén keresztül vezet az út.

Akár a demográfiai helyzet gazdasági összefüggéseit, akár a magyar társadalom mentális állapotát tekintjük, nem lehet kérdés, hogy a családok (a gyermeket nevelő szülők) társadalmi helyzetének kiemelt figyelmet kell szentelni. Az sem lehet kérdés ugyanakkor, hogy épp a családdal, neveléssel kapcsolatos nézetrendszer érzékenysége miatt, a családpolitikának fokozottan kell(ene) konszenzusra törekednie. Nem várhatunk demográfiai változást egy olyan országban, ahol épp a demográfiai

intézkedésektől érzi a társadalom egyik vagy másik csoportja diszkomfortosan magát.

AMI ÖSSZEKÖT

A két rendezvényen hallottak messzemenően bizonyítják, hogy mind a kereszténydemokrata konferencia megszólalói, mind a Next.Gen.Der résztvevői egy család- és gyermekbarát társadalom építésében elkötelezettek, és ha jól figyelünk, mind az értékalapok, mind a problémafelvetés, mind pedig a megoldások sorában felfedezhetünk közös gondolatokat.

Gloviczki Zoltán a kereszténydemokrata konferencián a PPKE docenseként az önállóság, felelősség, döntésképeség fejlesztését javasolja a nevelés alapelveként (és kicsit szabadkozik, hogy szíve szerint a szabadság elvét is ide sorolta volna, ám a hallgatóságra tekintettel

végül kihagyta ezt a liberális alapvetést a felsorolásból). Felhívja a figyelmet, hogy ezek az értékek száz évvel ezelőtt a konzervatív családok nevelési alapvetéséhez tartoztak, és épp a szabadság tekintetében illeti kritikával a köz- és felsőoktatást: *„napjaink oktatásában, amely legalábbis Magyarországon egy tananyaggal üzemeltetettő bábuként kezeli a gyermeket, ijesztőnek tűnik a szabadságra nevelés (...) hogy egy iskola, egy egyetem, egy főiskola valóban autonóm módon gondolkodó embereket képezzen.”*

Benda József és Bagdy Emőke – szintén a kereszténydemokrata konferencián elhangzott – gondolatmenetében központi

az emberi kapcsolatok támogatása, óvása

⁸ Benda József (2015): A szakadék szélén. Barankovics István Alapítvány, Budapest.

⁹ <http://www.humanerok.hu/szakadek/page14.php> (2016. 09. 10.)

elem az emberi kapcsolatok támogatása, óvása; ezt a közös alapot Vida Katalin, a Next.Gen.Der csoport pszichológus szakértője maga is kiemeli a beszélgetésen.

Bagdy Emőkének a genderidentitás-elmélettel kapcsolatos idézett gondolatai ellenére sem állíthatjuk, hogy a kereszténydemokrata családpolitikától idegen lenne a gender-szemponytú megközelítés. Mi más lenne a háttérben annak, hogy konferenciájukon külön előadásban tematizálják az apa szerepét. Léder László pszichológus segítségével számos izgalmas – a Next.Gen.Der által gyakrabban idézett feminista diskurzus adatait kiegészítő – tényt ismerhetünk meg az apák szocializációra gyakorolt hatásáról, apa- és anyaszerep összefüggéseiről. A Next.Gen.Der beszélgetésen Tóth Olga szociológus hívja fel a figyelmet arra, hogy a feminista diskurzusban elvárt *gondoskodó apa* szerepének megvalósítása ellentmondásban áll a munkahelyek által a férfakkal szemben támasztott elvárásokkal. Ugyanezt női nézőpontból megfogalmazva, Léder László a munkaerőpiacon magas színvonalon teljesítő férfiak feleségéről mint az agglomerációban kifogástalan körülmények között, ám teljességgel magukra hagyatottan élő „zöld özvegyekről” beszél. Szel Dávid, a Next.Gen.Der pszichológusa és az *Apapara* című blog és könyv szerzője szerint egyéni szinten már a nők és a férfiak is szabadulnának a hagyományos nemi szerepektől, és szívesen kialakítanák a saját személyre szabott, rugalmas családon belüli szerepeiket, ám a még mindig meglehetősen tradicionális társadalmi mentalitás erősen lelassítja a változásokat. Ezen a ponton az az érzésünk támad, mintha a két rendezvény szereplői szót-szóba öltve, egymással beszélgetnének; az azonos szemlélettel, de eltérő fókuszokkal épülő gondolatmenetek összeillesztésében komoly további potenciál sejtethető.

A szakpolitikai megoldások sorában is felfedezhetjük a közös alapokat: Farkas Péter a kereszténydemokrata konferencián a Család- Ifjúság- és Népesedéspolitikai Intézet részéről prioritásként fogalmazza meg a bölcsődei főhelyek bővítését és az atipikus foglalkoztatás lehetőségeinek fejlesztését. Látható, hogy az anyák munkába állását támogató intézkedésekkel (a korábban bevezetett GYED extra is ide sorolható) a szakpolitika elindult abba az irányba, ami a jobb demográfiai mutatókkal rendelkező országokat jellemzi. Hozzá kell tenni azonban, hogy mindettől csak az apák gyermekgondozásban való részvételét támogató intézkedésekkel együtt várható tényleges eredmény. Ahogy Szel Dávid a Next.Gen.Der rendezvényén elmondta, jelenleg a gyerek fél éves koráig gyakorlatilag semmi mozgástér nincs abban, hogy melyik szülő mennyit legyen otthon a gyerekekkel. Az ellátórendszer a terhességi gyermekágyi segélyt folyósítja, amit csak az anya kaphat meg (kivéve, ha meghal vagy kórházi ápolásra szorul), míg az apát mindössze a gyermek kéthónapos koráig kivehető öt nap szabadság illeti meg; így az újszülöttkor idején, a szülői szerepek formálódásának időszakában gyakorlatilag semmi nem támogatja az apának a gondozásban való jelenlétét. A tapasztalatok szerint a későbbiekben, bár jogszabály írja elő, a gyermekek után járó pótszabadságot az apáknak sok helyen nem szívesen adják ki a munkaadók. Ugyanakkor arról is vannak információk, hogy a családbarát intézményeknél az apáknak nyújtott munkaidő-kedvezményekkel nem élnek az érintettek. Vagyis a szakpolitikai intézkedések végrehajtásánál a Next.Gen.Der szakértői szerint beleütközünk a társadalmi mentalitás kemény falaiiba.

AMI ELVÁLASZT

A diskurzusokból fent kiemelt közös alapok már csak azért is nehezen azonosíthatók, mert a két rendezvényt összességében teljesen eltérő beszédmód jellemezte. Miközben a problémaazonosításban több-kevesebb egyetértés (is) tapasztalható, az oktulajdonításban és a megoldási javaslatokban alapvető szemléletbeli különbséget látunk a két rendezvényen megszólalók között. A kereszténydemokrata konferencián gyakran találkozunk egy stabil értékalapon álló, és ebből következően magától értetődően előíró szemlélettel. Adott probléma okozójaként a helyesnek tételezett iránytól való eltérést, megoldásaként pedig az ehhez való visszatalálást fogalmazzák meg az előadók (sajnos előfordul, hogy a megfelelő ténybeli alapokat is nélkülöző kinyilatkoztatás formájában).¹⁰ Hogy ebben a diskurzusban az érvelés egyik formája az értékmegvallás, arra példa Farkas Péter fent már idézett előadása, melyben a szakpolitikai intézkedéseket ismertető, tényeket soroló beszámolót átszövik az intézkedések keresztény értékrendhez való illeszkedésére vonatkozó utalások, és amely így zárul: „Európa jövője a múltja, a homo christianus”. De – a sok bemutatott diagram dacára – az előíró (mert jórészt meggyőződésen alapuló) megközelítésekhez sorolható Benda Józsefnek a jelen demográfiai válsághelyzetet egyetlen okra,

az '50-es, '60-as években született generáció korai kötődésének feltételezett sérülésére visszavezető, és a krízist a társas kapcsolatok megerősítésével orvosolni kívánó okfejtése.

A fent idézettekkel ellentétben, a Next.

Gen.Der beszélgetése az oktulajdonításban és a megoldáskeresésben is sokkal inkább a tények szintjén mozog: a nemek egyenlő esélyeinek eszméje jelen van hallgatólagos értékalapként, az érvelésekben azonban

nem értékmegvallással, hanem társadalmi analógiákkal, nemzetközi összehasonlításokkal, pragmatikus gondolatmenetekkel találkozunk.

A két diskurzus közötti legalapvetőbb ellentét a nemi szerepek biológiai, illetve társadalmi nemből történő eredeztetése. A gender-szemlélet megengedő, hiszen ebben a megközelítésében a társadalmi nem kulturális képződmény; a nemi szerepek koronként és kultúránként mások és

mások lehetnek, a nemi szerepeket nem az egyének biológiai adottságai, hanem tapasztalataik alapján lehet értelmezni. Ezzel szemben, a Bagdy Emőke által a keresztény-

demokrata konferencián (is) megfogalmazott álláspont szerint létezik egy, a biológiai nem által meghatározott, jól körülírható nemi szerep: „*bontakoztassuk ki azt, amelyen nem adatott, és ezért a férfi legyen férfi, és nő a nő*”, illetve: „*mit töltesz le: édesanyád mintáját, hogy te lány vagy, vagy édesapád mintáját, hogy te fiú vagy?*” Ha ebből a

gyakran találkozunk egy stabil értékalapon álló, és ebből következően magától értetődően előíró szemlélettel

a nemek egyenlő esélyeinek eszméje jelen van hallgatólagos értékalapként

¹⁰ Varga Csaba, a Stratégiautató Intézet igazgatójának előadása egészében a fenti tézist igazolja; a konferencia felvételén megtekinthető.

biológiai adottságból vezetjük le a nemi szerepeket, egy előíró, a viselkedés kereteit, lehetőségeit megszabó rendszert kapunk.

Ennek a megközelítésnek a következménye az úgynevezett ambivalens szexizmus, mellyel szemben a Next.Gen. Der beszélgetésén Vida Katalin fogalmazott meg kritikát. Ebben az attitűdben egymással párhuzamosan van jelen a jóindulatú szexizmus (a nők csodálatosak, óvni, gyámoltítani kell őket), és az ellenséges szexizmus (a határozottabb, ambiciózusabb nők erőszakosak, karrieristák). Vida szerint ez a szemlélet gyakorlatilag előírja a kívánatos női viselkedést, és így fenntartja a nemek közötti egyenlőtlenségeket, ezért elfogadhatatlan. A kerekasztal résztvevői egyetértettek abban, hogy éppen ez az ambivalens szexizmus áll jelentős részt az üvegplafon-jelenség hátterében, hiszen a kívánatos (szelíd, együttműködő, akár gyámoltalan) női működés jutalmazásával és az ambiciózus viselkedés büntetésével gyakorlatilag ambícióik cenzúrázására tanítja a nőket.

MI SZÜKSÉGES A PÁRBESZÉDHEZ?

Az előíró és a megengedő diskurzus közötti szemléletbeli különbség jelenti vélhetőleg a párbeszéd egyik legnehezebben leküzdhető akadályát, ugyanis a kölcsönös ellenállás azelőtt épül fel, hogy a partnerek meghal-

lanák egymás valódi állításait. A megengedő diskurzus képviselőire könnyen ütik rá (méltatlanul) a felelőtlenség és/vagy amoralitás bélyegét, míg az előíró diskurzus képviselői éppen erős meggyőződésükkel váltanak ki elzárkózást, félelmet, és ennek következtében menekülést, ellenállást, gúnyt vagy támadást, akár olyan szereplőkből is, akikkel történetesen számos kérdésben egyetért(én)ek. Ezért volt tanulságos a fentebb elemzett két rendezvényt, a két párhuzamos diskurzust végigkövetni.

Nehéz egy bizalomdeficit társadalomban a félelmek elengedésére, kölcsönös bizalomra biztatni, márpedig a párbeszéd elsődleges feltétele a felek előítélet-mentes érdeklődése, a támadó és védekező hadállások felszámolása, a démonizálás megszüntetése. Ebben sokat segíthet, ha a szereplők képesek és készek a (mégoly indokolatlan) kölcsönös félelmek megértésének szándékával a szempontváltásra. Komoly bizalomnövelő hatása lehet az értékalapok megfogalmazásának; ebben a különböző ideológiai táborokba sodródott szakemberek meggyőződésük szerint meglepően sok közös pontot találnának. Kulcsmomentum a kinyilatkoztatásokat – és ezzel az egyetértőket és egyet nem értőket táborának kijelölését – kerülő, tényekre alapozott kommunikáció, és nemcsak a nemi szerepek kérdésében. Mert a józan párbeszéd a családpolitikai diskurzusnál messze távolabb mutathat.

a kölcsönös ellenállás azelőtt épül fel, hogy a partnerek meghallanák egymás valódi állításait

Tóth Teréz: Tehetségprogram a 21. században

Felavatták a Magyar Templeton Program kedvezményezettjeit a Magyar Tudományos Akadémián.¹

2016. március 12-én szombaton a Magyar Tudományos Akadémia Dísztermében tartották a magyar Junior Templeton Fellow-k avatási ceremóniáját a Magyar Templeton Program újabb állomásaként. A Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége (MATEHETSZ) zártkörű, de online közvetített rendezvényén a kiválasztott tehetségeket Lovász László, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke és Balog Zoltán, az emberi erőforrások minisztere köszöntötte. Beszédet mondott prof. Csermely Péter, a MATEHETSZ tiszteletbeli elnöke, a Magyar Templeton Program életre hívója, továbbá Benkő Vilmos üzletember, vállalkozó, a Nemzeti Tehetségsegítő Tanács elnöke. Az avatást követően a sajtó számára délután tartottak tájékoztatást, amelyen Csermely Péter mellett Szécsi Anikó programmenedzser és dr. Péter-Szarka Szilvia szakmai vezető is megjelent négy újdonsült junior Templeton Fellow-val együtt: Földvári-Nagy Csenge, Szabó Norton Olivér, Fábíán Ármin Vincentius és Vámi Tamás Álmos képviselte a fiatal tehetségeket. Amint arról korábban Facebook-oldalán az ÚPSZ is beszámolt, 2015. szeptember 15-én indult a program online tesztek kitöltésének lehetőségével a 10–19 éves és a 20–29 éves korosztály számára. Az IQ-t, a szókincset, a problémamegoldó képességet, valamint a munkamemó-

ria-tesztet kitöltő közel 20 000 fiatalból válogatták ki a szóbeli mélyinterjúkon résztvevőket. 35 pszichológus vett részt az interjúkban, s végül létrejött a legkiválóbb 315 fiatalból (217 a 10–19 éves, 98 a 20–29 éves korosztályból) álló Junior Templeton Fellow-k köre. Átütően gondolkodó, kivételes kognitív képességekkel rendelkező, nyitott és motivált tehetségek kerültek a csapatba. „A program legnagyobb erénye a csapat, ugyanis a közös munka megtöbbszörözheti az egyéni potenciált” – mondta dr. Péter-Szarka Szilvia.

Szécsi Anikó elmondta, hogy közel 40 százalékuknak az IQ pontértéke meghaladja a 140-et, ami a Föld népességének 0,5 százalékára jellemző. A beválogatott fiatalok egy éven keresztül az úgynevezett

közel 20 000 fiatalból válogatták ki a szóbeli mélyinterjúkon résztvevőket

„csoportfacilitátorok” által vezetett, 8–12 fős mini közösségek tagjaivá válnak. Minden tehetség az érdeklődési körére szabott egyéni haladási tervet kap, ám saját felelőssége

és döntése, hogy a lehetőségek közül mely programokkal él majd. Az első három hónap a Fellow-k ismerkedési időszakáról szól: amellet, hogy elkezdik a munkát egyéni mentoraikkal, intézménylátogatásokon és workshopokon vehetnek részt. Negyedévente alkalmuk nyílik arra, hogy újabb és újabb lehetőségekkel éljenek, és akár újabb területeken próbálják ki magukat. Együtt dolgoznak, barátságok szövődnek, kapcsolatokat építhetnek egymással és a kutató társadalommal, valamint az üzleti élet képviselőivel is.

Az egyéni haladási terv részeként többek között különböző képzések, kutatási projektek, ösztöndíjak, tanulmányutak, szakmai, üzleti, pályaorientációs tanács-

¹ A fiataloktól való idézetek az avatást követő beszélgetések részletei.

adás közül válogathatnak. Ellátogathatnak példaértékű vállalkozásokhoz, intézményekhez, kutató- és fejlesztőközpontokba, valamint találkozhatnak az érdeklődési területükön sikeres emberekkel is.

OKTATÁSI INNOVÁCIÓ A POZITÍV PSZICHOLÓGIA JEGYÉBEN

„Mi a program során végig *beválogatásról* beszéltünk, tehát nem kiválogattuk a tehetségeket” – mondja dr. Gyarmathy Éva pszichológus, a program tanácsadója. A kettő között szemléletbeli különbség van. Az online tesztek után 2000 tehetséges fiatalot azonosítottak, az interjúk során azt próbálták feltárni, hogy mi a fiatalok igénye, hogy egyénre szabott fejlődési lehetőséget tudjanak ehhez nyújtani. Akik most nem kerülhettek be, ugyanakkora tehetségek lehetnek, csak éppen ebben a programban nem tudnak nekik megfelelő ellátást nyújtani. „Nem szabad felelőtlenül azonosítani a tehetséget, a tehetség billogát ráaggatni valakire, ha aztán nem tudunk az ő érdeklődésének, tehetségének megfelelőt nyújtani” – teszi hozzá dr. Gyarmathy Éva. „Beválogattuk a tehetségesek körébe, és felelősséget is vállalunk érte, mert olyat nyújtunk neki, amiről azt gondoljuk felelősséggel, hogy segíti őt tehetségének kibontakoztatásában. Ez újszerű a magyar tehetséggondozásban, és oktatási innovációnak tekinthető.”

„Úgy érzem, a tudósok és a matematikusok vannak a topon, bármit is teszek. Nagyon-nagyon fontos a tudomány, ezt elismerem, viszont nem biztos, hogy minden társadalmi problémát meg fog oldani. Szükségünk van tehetségekre minden egyes területről. Szerintem

mindenki mutathat valami fontosat. Én vallástörténettel, összehasonlító vallástudománnyal, politológiával foglalkozom. A vallás nem csak egy hitbeli aktus, egy lelki folyamat. A kultúrák megértéséhez, benne az egyes ember megértéséhez is fontos. Kapcsolatban áll a pszichológiával, filozófiával, a tudományokkal. Ma már neuroteológia is létezik mint tudományág. A vallás hozzásegít a társadalmi jólét eléréséhez. Az oktatási rendszerünkben is van helye a vallásos lelkületnek. Manapság sok mindent kap a diák, vannak lehetőségek, és a vallásos lelkülettel megháláljuk, amit kapunk. A különböző kultúrák és oktatási rendszerek integrálásában, elfogadásában is szerepe lehet a vallásnak: a vallás nem akadály a különböző kultúrák között, hanem út, hogy jobban megismerjük egymást.”
(Fábián Ármin Vincentius, 17 éves, Szatmárnémeti, a romániai vallástudományi olimpia kétszeres győztese)

Dr. Péter-Szarka Szilvia beszélt arról, hogy a program módszertanában nagy szerepe volt a technológiának is. Internetes oldaluk bárkinek elérhető volt. Az interjú pedig a személyes kapcsolatra teremtett lehetőséget. A pszichológusok egyéni fejlesztési javaslatot készítettek valamennyi fiatal számára, hogy az erősségeiket hogyan fejleszthetik tovább – azt ígérve a pozitív pszichológia jegyében, hogy nem a hiányosságok pótlásával foglalkoznak, hanem a szubjektív jólét támogatására törekednek.

„Ez a kiválasztás inspirációt jelent. Mi mind tudósoknak születtünk, mi mind kíváncsinak születtünk. És szerintem mindenki kíváncsi is marad az élete során. És ezt a kíváncsiságot azoknak az embereknek kell kielégítenie, akik végül tudósok lesznek. Jó lenne valami

egységet létrehozni a tudást illetően, mert mindenki kíváncsi! Nem igazán jellemző, hogy a tudósok tájékoztatják a társadalmat arról, amit ők kutatnak, és ami valójában mindenkit érdekel. Amerikában ennek nagyobb hagyománya van. Én fontosnak tartom a kommunikációt. A tudomány addig nincs kész, amíg nincs kommunikálva. Úgy gondolom, hogy ez a program lehetőséget fog adni, hogy visszaadjuk a tudást – amit szerzünk – a társadalomnak.

A tudomány ma kollaborációként valósul meg. Én a CERN CMS projektjében 3000 kutatóval együtt dolgozom egy új fizikán. Elképzelhetetlen, hogy ne kommunikáljunk és kollaboráljunk. A sarokban jegyzetelő, magányos tudós, aki előjön egy új megoldással, a múlt tudósképe, nem a 21. századé.”

(Vámi Tamás Álmos, 22 éves, Székesfehérvár, a CERN CMS projektjének kutatója)

A Templeton Program külön hangsúlyt fektet a társadalmi felelősségvállalásra. Benkő Vilmos köszöntő beszédében figyelmeztette a fiatalokat, hogy értékteremtésüknek embertársaik javát is kell szolgálnia. Csermely Péter a 21. század soha nem látott gyors változásaira, a jövő kiszámíthatatlanságára hívta fel a figyelmet. A tehetséges fiatalok lesznek azok, akiktől elvárható, hogy a megoldhatatlannak tűnő problémákat megoldják ebben a közegben is, ahol nincs annyi idő elgondolkodni dolgokon és kitalálni a megoldásokat, mint mondjuk a 13. században volt. Szerénységre is intve egyúttal: „Az idegsejt belsejében található fehérje parányi tudása vagy talán csak sejtése az agy bonyolult működéséről, ennyi az, amit mi tudhatunk a világegyetem működéséről.” Majd Szent Pál Szeretethimnuszát idézte fel:

„Ismerhetem az összes titkokat és mind a tudományokat, ha szeretet nincs bennem, mit sem érek.” A hálózatkutató professzor három tanácsot is adott: éljenek a fiatalok a Life-flow-ban, élet-áramlásban, és bízzanak az új lehetőségekben akkor is, ha baj van. Gondolkodjanak nagyban – „Think Big” –, de helyes kockázatfelismeréssel. És természetesen éljenek hálózatban (Networking), ismerjék meg azokat, akikkel a legkevésbé értenek egyet, mert tőlük tudják a legtöbbet tanulni.

A nap során még egyszer elhangzik a szeretet szó, dr. Péter-Szarka Szilvia beszél róla a sajtótájékoztatón levetített kisfilmben: A tudás olyan, mint a szeretet: ha elosztjuk, akkor sem csökken, hanem gyarapodik.

„Bennem nincs kizárólagos nemzeti tudat. Én úgy gondolom, hogy engem nem az fog meghatározni, hogy Magyarországnak, hanem hogy a világnak mit adok vissza. Amit én nyújtani szeretnék, abból ne csak Magyarország profitáljon, hanem az egész világ, illetve aki meglátja benne a lehetőséget! Amikor Szilárd Leóék összedobták az atombombát, azzal Amerikának hoztak hasznot, viszont ugyanaz a technológia az alapja az atomreaktorok működésének is szerte a világon. A mi szemléletünk az internettel is összefügg, itt már nincsenek határok. Illetve a határ a csillagos ég... Van, amire nincs rálátásunk. Hogy sok-e a tehetség nálunk, Magyarországon? Ahogy Csermely Péter mondta délelőtt, a kis fehérje semmit sem tud az emberről, akiben éppen benne van; mi sem, mert kis fehérjék vagyunk csak egy szerelmes ember agyában.” (Szabó Norton Olivér, 15 éves, Budapest, érdeklődési területe a csillagászat, kvantumfizika)

Csermely Péter konkrét példát is mondott arra, hogy milyen múltbeli hibát nem akartak újra elkövetni a magyar Templeton Program kialakításakor. Két-három évtizeddel korábban ugyanis a tehetségeket kizárólag az IQ érték alapján választották ki, de ez a program nem csak e szerint mért. Nem a különböző tehetségterületeken elért teljesítmények összesítéséből adódó rangsor szerint válogatták a fiatalokat. Olyanok is bekerültek, akik valamiben kiemelkedően jók, de a többi tehetségterületen nem feltétlenül. Ők a „furcsák”, és ennek a programnak rájuk is szüksége van. Ez eltér a mai magyar iskola logikájától. A harmadik eltérés a múlthoz képest az egyéni program. „Két évtizede rákényszerítettük volna a tehetségeinkre a mi tehetségfejlesztő programunkat. Most ők csinálják meg saját maguknak a tehetséggondozást, mi csak a lehetőséget nyújtjuk.”

„Nem éreztem hátrányos megkülönböztetést a tehetségem miatt. Nekem mindig sikerült nagyon jó iskolákba járnom. Világmegváltó terveim voltak, és meg is maradtak. A társaim ezeket nem feltétlenül értik meg, viszont elfogadják. Van saját jövőképem, elterveztem, hogyan

szeretném elérni a céljaimat. Ezzel nincs mindenki így, s tőlük szoktam megjegyzéseket kapni.” (Földvári-Nagy Csenge, 17 éves, Budapest; 12 országot vizsgált *Párkapcsolati szokások összehasonlítása generációk között nemzetközi kontextusban* címmel. 14 éves hűgát is bevonta a kutatásba, és nemzetközi publikációjuk is van. Mindketten bekerültek a programba.)

Dr. Gyarmathy Éva: „Nagyon sok értékes kutatáshoz alapul szolgáló adatunk keletkezett. Nagyon izgalmas a 2/3 és 1/3 fiú-lány arány a programba beválogatott tehetségek között, ez ugyanis nem a tehetségarányt tükrözi a társadalmunkban. Ez azt tükrözi, hogy egyáltalán ki vág bele egy ilyen programba. Amikor olyan kutatást végzünk, hogy mindenkit végigszűrünk, akkor 1:1 az arány a fiú-lány tehetségek megoszlásában. Ha megnézzük, hogy kiket hoznak el tehetség-tanácsadásra, akkor már 2:1 az arány a fiúk javára. Ez probléma, igazi veszteség. Kutatási szempontból érdemes lenne megnézni, hogy életkoronként hogyan alakul a fiú-lány arány.